

Віта Горбач,

аспірант,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки
(м. Луцьк)

Vita Horbach,

Postgraduate student,
Lesia Ukrainka Eastern European National University
(Lutsk)

УДК 37.015.3
ББК 88.840

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ОСНОВА САМООРГАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

STUDENTS INDEPENDENT WORK AS A BASIS FOR SELF-ORGANIZATION AND PERSONALITY DEVELOPMENT

У статті розкрито сутність самостійної роботи студентів як основи самоорганізації та розвитку особистості. Зазначено, що цей вид роботи студентів повинен бути спрямований на формування самостійності у навчальній, науковій та професійній діяльності. Обґрунтовано, що функції самостійної роботи (пізнавальна, стимулююча, діагностична, самоосвітня, виховна та технологічна) забезпечують розвиток особистості студента. Це проявляється у формуванні якостей, необхідних студенту для майбутньої професійної діяльності. Отримані вміння самостійної роботи найкраще відображаються у самоорганізації (самостійному виборі власних дій та плануванні їх у часі).

Ключові слова: особистість, самоорганізація, самостійна робота, розвиток, функції самостійної роботи.

The article reveals the essence of independent work of students as the basis for self-organization and personal development. It is indicated that this type of students work must be aimed at fostering independence in education, research and professional activities. It was proved that the functions of independent work (cognitive, stimulating, diagnostic, self education, educational and technological) ensure the development of the students personality. This is manifested in the formation of skills needed for future professional activities. The resulting ability to independent work are best reflected in students self-organization (self-selection of their own actions and planning them in time).

Keywords: personality, self-organization, independent work, development, functions of independent work.

В статтю раскрыта сущность самостоятельной работы студентов как основы самоорганизации и развития личности. Отмечено, что этот вид работы студентов должен быть направлен на формирование самостоятельности в учебной, научной и профессиональной деятельности. Обосновано, что функции самостоятельной работы (познавательная, стимулирующая, диагностическая, самообразовательная, воспитательная и технологическая) обеспечивают развитие личности студента. Это проявляется в формировании качеств, необходимых студенту для будущей профессиональной деятельности. Полученные умения самостоятельной работы лучше всего отражаются в самоорганизации (самостоятельном выборе собственных действий и планировании их во времени).

Ключевые слова: личность, самоорганизация, самостоятельная работа, развитие, функции самостоятельной работы.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасне суспільство активно розвивається та вдосконалюється. Це впливає на збільшення обсягу інформації. Тому кожна особистість повинна вміти здобувати нові знання самостійно. Саме ці вміння забезпечать адаптивність студентів до інновацій, що супроводжують розвиток будь-якої професійної діяльності. Самостійна робота, у відповідності до Закону України «Про вищу освіту», є формою організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах, що спрямована на розвиток у осіб, які навчаються, самостійності, ініціативності та творчих здібностей [4]. З іншої сторони, самостійна робота є одним із головних видів навчальної діяльності студентів та важливим елементом нових освітніх технологій. Як вид навчальної діяльності самостійна робота має багатолітню історію, але з кожним роком вона набуває більш нових та сучасних рис. У контексті сьогоднішніх вимог до формування фахівця, актуалізується проблема розгляду самостійної роботи студентів як основи самоорганізації та розвитку особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор. Підготовка висококваліфікованого фахівця, спроможного у своїй професійній діяльності до

само актуалізації, самореалізації, само ефективності й самовдосконалення є проблемним полем досліджень багатьох науковців, зокрема таких як: В. Андреев, В. Буряк, Н. Волкова, В. Гриньова, Н. Гузій, П. Гусак, В. Євдокимов, І. Зязюн, А. Капська, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, О. Мороз, Л. Нечепоренко, А. Радченко, Л. Рибалко, В. Сластьонін, В. Чайка, В. Шахов, П. Щербань, В. Шпак та інші. Проте самостійна робота як основа самоорганізації та розвитку особистості студента залишається малодослідженою проблемою.

Формулювання цілей статті. Розкрити сутність самостійної роботи студентів як основи самоорганізації та розвитку особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Самостійна робота студентів поряд з аудиторною представляє одну з форм навчального процесу і є його істотною частиною. Як вид навчальної діяльності самостійна робота студентів планується у навчальних планах всіх спеціальностей. Профілюючими кафедрами, навчальною частиною, методичними службами навчального закладу розробляються навчально-методичні комплекси для її реалізації [8].

Провівши аналіз науково-педагогічної літератури, ми виявили, що сьогодні існують різні підходи до визначення поняття «самостійна робота». Її розглядали як:

- як вид діяльності, що стимулює активність, самостійність, пізнавальний інтерес, є основою самоосвіти, поштовхом до подальшого підвищення кваліфікації (А.М. Алексюк, В.А. Козаков, С.І. Гончаренко, М.М. Фіцула, С.М. Яшанов, Т.М. Лобода, Н.В. Вінніченко, О.В. Слободяник, О.В. Малихін, С.В. Шаров, Н.В. Ванжа, О.М. Королук, І.М. Шимко, Г.М. Романова);
- як засіб організації навчання (П.І. Підкасистий, Т.М. Каушан, В.В. Луценко);
- як метод навчання (Л.В. Жарова, В.Б. Бондаревський);
- як роботу студентів без безпосередньої участі викладача (Б.Г. Єсіпов, С.М. Кустовський, Л.І. Безугла);
- як форму навчання (О.Г. Мороз, О.А. Жерновникова, В.В. Луценко).

На наш погляд, цілком правомірно розглядати самостійну роботу студентів і як основу для формування навичок самоорганізації та розвитку студента як особистості.

Категорія «особистість» (лат. «personalitas») характеризує людину як суб'єкта суспільних відносин, як носія досить стійкої системи суспільно значущих якостей [6, с.100]. Особистість – людина, соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського суспільно значущого та індивідуально неповторного [7].

Розвиток особистості – процес становлення та формування під впливом зовнішніх та внутрішніх, керованих і некеруваних факторів, серед яких провідну роль відіграють цілеспрямоване виховання та навчання [7]. Розвиток студента відбувається у процесі навчальної діяльності, яка буде ефективною лише тоді, коли він самостійно відкриватиме настільки велику частину досліджуваного матеріалу, наскільки це в даних обставинах можливо [9, с.290]. Самостійна навчально-пізнавальна діяльність студента забезпечить розвиток таких рис його характеру як: самостійність, пізнавальна активність, здатність до творчого вирішення завдань, готовність приймати рішення і нести за них відповідальність.

Саме тому, ми вважаємо що самостійна робота є основою розвитку особистості студента. Про спрямованість самостійної роботи на розвиток особистості студента вказують її функції:

1. Пізнавальна функція. У процесі самостійної роботи студенти не лише активно закріплюють ті знання, які вони одержали під час аудиторних занять у ВНЗ, але й розширюють і поглиблюють їх шляхом опрацювання різних джерел інформації, розв'язування задач. Реалізація цієї функції потребує активних дій самих студентів, безпосередньої їх участі у виконанні практичних завдань [5, с.27].

2. Стимулююча функція. Зміст даної функції полягає в тому, щоб відчуття особистих досягнень, задоволення власною працею заохочували студентів до плідної навчальної діяльності. Успішна самостійна робота сприяє підвищенню інтересу до предмета, посиленню внутрішньої мотивації до навчання [5, с.27].

3. Діагностична функція проявляється в тому, що за допомогою самостійної роботи забезпечується моніторинг знань і вмінь. Результати роботи інформують викладача про рівень засвоєння навчального матеріалу. Кожен студент, самостійно виконуючи завдання, одержує можливість адекватно оцінити себе [5, с.27].

4. Самоосвітня функція. Самостійна робота – єдиний спосіб формування навичок і вмінь самостійного поповнення знань та їх творчого використання. С.І. Архангельський підкреслює, що основним завданням самостійної роботи студентів є розвиток умінь здобувати наукові знання шляхом особистих пошуків і активного інтересу до придбання цих знань [1]. Саме під час самостійної роботи студенти набувають навички планування своєї роботи, використання сучасних довідково-бібліотечних баз даних, роботи з комп'ютером. Крім цього творчі завдання високого рівня самостійності формують у майбутніх фахівців умінь висувати гіпотезу, визначати мету роботи, шукати альтернативні засоби і способи вирішення завдань, систематизувати, узагальнювати результати, представляючи кінцевий результат [2, с.19].

У своїх дослідженнях О.М. Королук та Г.М. Романова окремо виділяють ще дві функції самостійної роботи: прогностичну і корекційну. Ми поділяємо думку Н.В. Ванжі [2], яка розглядає їх у складі самоосвітньої функції. Адже вміння прогнозувати подальший хід виконання завдання і своєчасно вносити зміни в свою роботу є проявом самоосвітніх умінь студента.

5. Виховна функція. Самостійна робота формує у студентів риси характеру, необхідні їм для майбутньої професійної діяльності: цілеспрямованість, впевненість у своїх силах, підприємливість, чесність, незалежність,

розвинену інтуїцію, інтелектуальну витримку, вміння розумно ризикувати, відповідальність та ініціативність [2, с.19]. Всі ці якості необхідні кваліфікованому спеціалісту.

6. Технологічна (реалізаційна) функція. Специфіка самостійної роботи у ВНЗ полягає у її спрямованості на майбутню професійну діяльність студентів [2, с.20]. Унаслідок належної організації самостійна робота сприяє формуванню вміння приймати рішення, визначати методи й засоби розв'язання проблем, що виникають у процесі виробництва та в повсякденному житті [5, с.27].

Наведені функції, в тій чи іншій мірі, реалізуються у навчально-пізнавальній діяльності студента залежно від виду та мети завдань для самостійної роботи. Для ефективної організації самостійної роботи студент повинен уміти правильно самоорганізуватись. Слово «самоорганізація» містить в собі корінь «сам». Це говорить про те, що у власному навчанні найважливішу роль відіграє сам студент. Не зважаючи на те, що самостійна робота студентів виконується за завданням, при методичному керівництві та під ретельним контролем викладача, кожен студент виконує поставлені завдання самостійно. Успішна самоорганізація самостійної роботи відбувається лише за дотримання деяких правил: об'ємну і довгострокову самостійну роботу слід розбивати на дрібні частини, щоб було видно прогрес; необхідно планувати свій час, щодня відводячи декілька годин для самоосвіти; при виконанні будь-якої діяльності, і самостійна робота не є винятком, важливо вірити у досягнення поставлених цілей і тим самим мотивувати себе до їх здійснення.

Самоорганізація – це самостійна організація своєї роботи та поведінки [3, с.1290]. З іншої сторони, самоорганізація – це процес, під час якого створюється, відтворюється та вдосконалюється організація самостійної роботи студентів. Це дає можливість студентам упорядкувати самостійно здобуті знання. Тому ми вважаємо, що самоорганізація є основою успішної самостійної роботи.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Здійснений огляд підходів до тлумачення поняття самостійної роботи дозволяє констатувати, що сьогодні цей вид роботи необхідно розглядати як перспективний напрям формування навичок самоорганізації та особистісного розвитку студента. Процес оволодіння певною дисципліною може бути ефективним лише при опорі на самостійну роботу студентів. Різноманітність функцій даного виду діяльності (пізнавальна, стимулююча, діагностична, самоосвітня, виховна та технологічна) забезпечує розвиток особистості студента, що проявляється у формуванні таких якостей як здатність до самоорганізації пізнавальної діяльності, творчого пошуку і поглиблення набутих знань, способів їх застосування, уміння висувати гіпотезу, визначати мету роботи, шукати альтернативні засоби і способи вирішення завдань, систематизувати, узагальнювати результати, представляючи кінцевий результат. Ці вміння найкраще відображаються у самостійному виборі власних дій та плануванні їх у часі (самоорганізації). За таких умов цей вид творчої роботи пробуджує інтерес до навчання, що в кінцевому результаті приводить до розвитку особистості. Отже, самостійна робота студентів є основою розвитку творчої, самоорганізованої та самодостатньої особистості.

Перспективою подальших досліджень ми вважаємо у висвітленні методів організації самостійної роботи студентів, які будуть сприяти самоорганізації та розвитку особистості студента.

1. Архангельський С.И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы / С.И. Архангельский. – М.: Высшая школа, 1980. – 368 с.
2. Ванжа Н.В. Самостоятельная работа студентов экономических специальностей в процессе изучения математических дисциплин в высших учебных заведениях: дис. ... кандидата педагогических наук: 13.00.02 / Наталья Владимировна Ванжа. – Полтава, 2003. – 201 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТП «Перун», 2005. – 1728 с.
4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>
5. Королюк О.М. Диференціація самостійної роботи студентів коледжів технічного профілю в процесі вивчення природничо-математичних дисциплін: дис. ... кандидата педагогічних наук: 13.00.04 / Олена Миколаївна Королюк. – Житомир, 2008. – 228 с.
6. Нестеренко Г.О. Особистість у нелінійному суспільстві: [монографія] / Г.О. Нестеренко. – Запоріжжя: Просвіта, 2004. – 140 с.
7. Педагогіка (лекції): [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/category/23/135/85/>
8. Педагогіка и психология высшей школы: Учебное пособие / Редактор М.В. Буланова-Топоркова. – Ростов н/Д:Феникс, 2002. – 544 с.
9. Пойа Д. Математическое открытие: Пер. с англ. / Д. Пойа. – М.: Наука, 1976. – 448 с.